

UNES CATALUNYES SENSE NOVES PLANTES? LA GUERRA DE SUCCESSIÓ D'ESPANYA I LES SEVES CONSEQÜÈNCIES VISTES DES DELS NORDS

PATRICI POJADA

Centre de Recherche sur les Sociétés et Environnements en Méditerranée (CRESEM) EA 7397
(Universitat de Perpinyà)

La Guerra de Successió d'Espanya fou un conflicte europeu, fins i tot mundial, resultat de la política espanyola que Lluís XIV seguia des de feia temps. El malaltís Carles II, ajudat pel partit francès, escollí poc abans de morir com a hereu el Borbó Felip d'Anjou, nét del rei francès però també besnét de Felip IV. El que seria l'últim Àustria d'Espanya trià, doncs, l'opció borbònica contra un altre pretendent al tron, el seu cosí Carles d'Habsburg, fill de l'emperador, Leopold I. Quan morí Carles II, l'1 de novembre del 1700, per a les altres potències europees el perill era la constitució de l'eix París-Madrid. Així, signaren la Gran Aliança o Tractat de la Haia i declararen la guerra a una França i una Espanya, per primera (i última?) vegada, aliades. Catalunya, el Principat, fou un dels teatres de les operacions militars, sobretot perquè apostà pel pretendent austriacista, contra Castella. Però no tot Catalunya fou partidària dels Habsburg, si considerem que Catalunya va més enllà del Principat. El Rosselló —destacat el 1659— mostrà una fidelitat (que podríem qüestionar, és veritat) als Borbó i a Lluís XIV malgrat la recent annexió. D'altra banda, la Vall d'Aran, al racó nord-occidental de Catalunya —tot i la seva situació geopolítica particular—, ofereix el cas d'una terra inclosa dins de Catalunya que no va triar exactament la mateixa opció que el Principat, cosa que féu que es retrobés la divisió de la Guerra dels Segadors, una de les conseqüències de la qual fou un canvi de pràctiques institucionals sense canvi institucional.

Des d'aquest punt de vista, el que hi passa durant la Guerra de Successió és un resultat d'aquestes evolucions de la segona meitat del segle XVII. A més a més, les similituds que podríem remarcar entre la història de la Vall d'Aran i la del Rosselló als segles XVI i XVII, degudes a llur situació fronterera nord-pirinenca i llur paper de bastió de la monarquia hispànica, troben amb la Guerra de Successió i la malaurada desfeta catalana del 1714 una altra característica comuna: són unes Catalunyes sense Noves Plantes. És un dels aspectes que voldríem qüestionar. Podria semblar marginal respecte al tema del Congrés però, en aquesta conferència inaugural d'un important Congrés sobre Catalunya i els Països Catalans durant i després de la Guerra de Successió, voldria donar una visió septentrional de la guerra, dels esdeveniments i de les seves conseqüències. Quan dic septentrional, vull dir una visió des del nord, o potser més ben dit des dels nord, des de les terres

nord-catalanes i pirinenques, fins i tot algunes vegades occitanes, des d'aquestes perifèries que no foren i no són al centre de les atencions, ni potser al cor de la guerra (encara que se'n podria discutir), però que permeten tenir una perspectiva una mica diferent i que, al meu parer, permeten entendre el que passà, després, al segle XVIII, és a dir, una certa desvinculació entre territoris que, fins ara, havien tingut contactes estrets.

És una mica d'això que tractarem en aquesta conferència. De tot això que pot —i podrà— semblar, al cap i a la fi, desvinculat i incoherent. En sóc plenament conscient. La meua voluntat, aquesta tarda, serà només explicar ràpidament com van passar les coses a dos territoris diferents però que tenen característiques que els assemblen: formar part del nord dels Pirineus i tenir un vincle, polític per a l'un, nacional per a l'altre, amb el Principat de Catalunya. Així, ens podrem interrogar sobre la realitat d'aquests vincles però també, encara que superficialment, recordar aquestes terres perifèriques que van tenir un paper destacat dins la història de Catalunya. Primer de tot, dibuixarem les grans línies de les actuacions lligades a la Guerra de Successió; després, veurem com aquestes terres van quedar fora de les Noves Plantes, i, finalment, intentaré indicar com els esdeveniments bèl·lics i polítics a la zona pirinenca van configurar el segle XVIII.

1. EL CONTEXT GENERAL AL NORD PIRINENC I CATALÀ

1.1. *A la Vall d'Aran*

A la Vall d'Aran, des del començament, el governador José Alberto Cau de Benós, el baró de Les, restà fidel a Felip d'Anjou. Sembla que sigui a partir del Pallars veí que els partidaris de l'arxiduc hagin fet la propaganda per llur camp i van obtenir l'adhesió de consellers i cònsols aranesos, mentre que una fracció d'aranesos continuà seguint el Borbó. Mentrestant, a l'octubre de 1705, Benasc havia caigut a les mans de Carles III i els austriacistes controlaven una part important de les muntanyes catalanes; una guarnició francesa continuava ocupant la fortalesa de Castèth-Leon, residència del governador. El 22 de setembre de 1706, un grup d'aranesos atacà la guarnició francesa i prengué el castell. Els soldats borbònics presoners foren conduïts a

Barcelona i el baró de Les, el governador, fou arrestat i afusellat, amb la qual cosa esdevingué màrtir de la causa borbònica. Cal dir que la família del baró de Les era una de les més partidàries de Felip V. Com que no podia quedar-se a la Vall d'Aran, ni a Catalunya, es refugià a França i obtingué la llicència per a recuperar la fortalesa aranesa. Fins al 1711, els francesos intentaren d'isolar la Vall d'Aran, d'asfixiar-la econòmicament perquè es rendís. Cal dir, també, que tant per l'Aran com per Benasc passaven de contraban grans, bèsties, moltons, cavalls, muls, que abastaven les tropes de l'arxiduc, tot això amb l'ajut actiu dels taulers i oficials francesos i el vistiplau dels habitants, als quals aquest «comerç» amb «l'enemic» no molestava gens, ans al contrari, ja que tenien el privilegi de comerciar fins i tot en temps de guerra i doncs, fins i tot, amb «els enemics».

Les valls de Benasc i d'Aran eren les bases d'expedicions, incursions i ràtzies efectuades per les tropes del comte de Taff i els miquelets de l'arxiduc als pobles situats de l'altre costat de la frontera política, al regne de França. Així, al setembre de 1711, la vila de Luishon i quatre o sis pobles del seu voltant foren saquejats i incendiats. A la vila de Luishon, les destruccions foren valuades en més de 300.000 lliures franceses, a més de la ràtzia de 1.200 caps de bestiar robats. Totes aquestes incursions, que recorden les del final del segle XVI, durant les guerres de religió, són un argument més perquè els militars francesos intentin reduir les valls d'on procedien. El 17 de setembre de 1711, el castell de Benasc fou pres als Àustria i el 9 d'octubre, el de Castèth-Leon caigué a les mans del marquès d'Arpajon. Aquest imposà pagaments importants als aranesos. El seu pas per la vall quedà en les memòries de tal manera que el seu nom esdevingué símbol de la crueltat. Vegem un tros de la cançó que posa a l'escenari d'Arpajon a l'Aran:

Tu també com aquells	Les Yglésies has robat,
Has vingut de mala casta;	Despullat als capellans,
Basta, puix, Arpaxon,	Has dat mort als christians
No ocasionés més desastres	Ningún sexo has respectat
Y te asegúram nosaltres,	Moltes cases has cremat,
Que si véns altra vegada	Y has posat aquesta Vall,
Te previndrem tal posada,	En tribulació y trevall,
Que posat dins, no te escaparàs.	Y en miserable estat.

Entrada la vall en la seva òrbita, Felip V nomenà un nou governador, el jove baró de Les, fill del precedent afusellat pels austriacistes; jurà el càrrec el 12 d'abril de 1712. El 1713, el rei acordà una amnistia general. La Guerra de Successió a la Vall d'Aran reactivà les velles oposicions entre baix i alt Aran, les mateixes, més o menys, que hi va haver durant la Guerra dels Segadors. La ruptura entre les dues zones hi era profunda i es va aprofundir encara més a partir del 1652, quan els cas-

tellans, victoriosos, instal·laren l'aranès Rafael Subirà en el càrrec de governador (el primer aranès governador de la història que conservà trenta anys el seu càrrec triennal...). Una cosa semblant passà amb el baró de Les el 1712.

1.2. *Al Rosselló*

Joaquim Albareda, Mònica Ferrer,¹ Sebastià Fajal² i, més recentment, en part, Adrià Cases,³ van evocar la qüestió rossellonesa a la Guerra de Successió d'Espanya, sobre la qual queda molt per fer. La proximitat cronològica de l'annexió de 1659 feia por a les autoritats franceses, i més concretament borbòniques —i si el Rosselló triava el partit de l'arxiduc?—, sobretot a partir de la tardor del 1705, quan Carles d'Habsburg havia pres Barcelona. Potser aquesta por no era pas sense justificar, ja que al setembre i a l'octubre de 1705 ja foren jutjats a Perpinyà com a presumptes austriacistes Antoni Soler i Francesc Cortià. Els acusaven d'haver retribuït miquelets per a lluitar contra el Borbó, a més d'haver pagat habitants del Conflent perquè s'incorporessin al partit de l'arxiduc. Les autoritats franceses temien, d'altra banda, que la fortalesa de Montlluís, que vigilava el pas entre el Conflent i la Cerdanya (oberta a partir del Principat) i en general controlava tota la Cerdanya, més enllà de la frontera política, caigués en mans enemigues. De la mateixa manera, els feia por que s'apoderessin del castell de Salses, cosa que obriria les portes del Llenguadoc als austriacistes.

Segons les correspondències dels militars francesos, semblaria que aquests creguessin vertaderament que els catalans del nord passarien a ser suport dels Àustria. Potser és un indicatiu de desconfiança. Segurament aquests dubtes resultaven de les actuacions dels miquelets catalans que passaven la ratlla francesa per robar i que podien, a més, reclutar partidaris de l'arxiduc a l'Alta Cerdanya. Davant d'aquestes amenaces, els francesos van convocar les milícies perpinyanenques i altres tropes per protegir els pobles de la frontera. Aquesta presència militar permeté que els rossellonesos no passessin al camp dels Àustria. Ho explicava molt bé el lloctinent general dels exèrcits francesos al Rosselló, Jean de Quinson, quan deia que aquesta actitud de fi-

1. JOAQUIM ALBAREDA I SALVADÓ i MÒNICA FERRER I JUANDÓ, «L'impacte de la guerra de Successió (1705-1714) dans les Comtès de Roussillon et de Cerdagne», *Actes du LXVIIe Congrès de la Fédération historique du Languedoc Méditerranéen et du Roussillon*, Perpinyà, Société Agricole, Scientifique et Littéraire des Pyrénées-Orientales, 1995, p. 259-276.

2. SEBASTIÀ FAJAL I MERCADER, «El Rosselló i els rossellonesos davant la Guerra de Successió (1700-1715)», *Afers*, núm. 52 (2005), p. 557-579.

3. ADRIÀ CASES IBÁÑEZ, *Guerra i quotidianitat militar a la Catalunya del canvi dinàstic (1705-1714)*, tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona, 2013.

delitat als Borbó «n'est pas la conséquence de leur bon vouloir, mais la crainte du châtiment qui les menace» ('no és pas la conseqüència de llur voluntat, sinó de la por de ser castigats'). Tanmateix, segons alguns testimoniatges, els Àustria conservaven suports fins i tot a la vila de Perpinyà. El procés dut a terme pel Consell Sobirà entre maig i octubre de 1706 contra Jacint Mestres, procurador del mateix Consell, indicaria com alguns rossellonesos restarien lligats a la causa catalana. A aquest Mestres se l'acusava d'haver-se oposat a la redacció dels actes públics en francès, d'haver malparlat dels militars francesos, d'anar a favor de Carles III. A més, el seu cas exemplifica que quedava un fons antifrancès bastant profund al Rosselló, el que les paraules d'odi de Mestres envers els francesos il·lustraven perfectament i a bastament. La temor que tenien les autoritats franceses de l'actuació dels catalans, els feien fins i tot desconfiar dels refugiats filipistes al Rosselló, que podien ser nombrosos. Però, en realitat, no sembla que hi hagués hagut al Rosselló un vertader sentiment austriacista més enllà del que temien les autoritats franceses i més enllà d'alguns casos, però és un tema que quedaria per estudiar. A més a més, les actuacions dels miquelets a les fronteres i una guerra que no parava van afavorir l'aproximació dels rossellonesos als Borbó.

No podem, ben entès, entrar en el detall de les operacions militars al Rosselló i a la Cerdanya o des dels Comtats fins al Principat. Diguem solament que el Rosselló de la Guerra de Successió es va convertir en magatzem per als exèrcits borbònics amb una forta presència militar, però d'això els Comtats en tenien costum des de fa segles... Així, doncs, finalment, pocs canvis respecte a les guerres precedents.

2. UNES INSTITUCIONS PRESERVADES?

2.1. *La Vall d'Aran i la Nova Planta*

El Decret de Nova Planta del 16 de gener de 1716, que reorganitza Catalunya i la divideix en dotze corregiments, ignora la Vall d'Aran. A la primavera de 1716, el governador-baró de Les envia un memorial al rei demanant-li que l'Aran no sigui incorporat a cap corregiment. A l'estiu, alguns aranesos que volien escapar del poder del baró escriuen al Consell de Castella demanant, al contrari, la incorporació del territori al nou corregiment de Talarn! Aquesta demanda tenia dos objectius: sostreure's de la influència del baró-governador, donant el poder a un corregidor allunyat, i tenir més autonomia. En efecte, si la Vall fos inclosa dins el corregiment de Talarn, la vall tindria més «llibertat» en raó de les dificultats de transport i desplaçament entre el Pallars i l'Aran, sobretot a l'hivern. Consultada, l'Audiència Reial de Barcelona s'oposa a aquesta pretensió i

el Consell de Castella accepta que l'Aran conservi el seu règim especial i que no sigui incorporat a cap corregiment. Si la vall s'individualitza fora de la xarxa dels corregiments catalans i si conserva les seves institucions, l'estudi de la genealogia dels barons de Les - governadors ensenya que aquests tenien i controlaven, ells i la seva família, una gran part de la xarxa local dels poders. En realitat, les institucions araneses, en particular el Consell General, foren reformades per les *Ordinacions* de Felip III el 1616, un segle abans de la Nova Planta de Catalunya. Entre les coses que foren modificades, esmentem la creació del càrrec de síndic de la Vall, per a presidir el Consell General, aquest mateix reorganitzat amb sis consellers i sis lloctinents de consellers, o sigui, tretze membres. També, la reforma de 1616 introduí la insaculació per a proveir els càrrecs. A més, poc de temps després de la reconquesta de la Vall pels borbònics, és el baró de Les mateix qui convoca el Consell General quan, normalment, les *Ordinacions* de 1616 indicaven que el síndic (president) el convocava ell mateix. Més encara, a partir del 1726, els governadors successius —que, al segle XVIII, solen ser militars no vinculats ni a Catalunya ni a l'Aragó, com sí que ho eren als dos segles precedents— presidiran el Consell una mica com si la Vall hagués esdevingut un corregiment presidit per un corregidor... Un corregiment sense tenir-ne el nom? Un canvi sense canvis?

2.2. *El Rosselló: una Catalunya sense Nova Planta?*

Podríem creure que les terres catalanes del nord no conegueren la Nova Planta, i ben segur el decret de 1716 que va reorganitzar el Principat de Catalunya no s'aplicà a la província del Rosselló annexionada per França arran del Tractat dels Pirineus. Però l'annexió de 1659, ella mateixa, no constituí una mena de Nova Planta sense tenir-ne el nom? Què diríem de la creació del Consell Sobirà de Justícia (mena d'audiència reial), de la introducció de la imposició sobre la sal (gabella), de la implantació d'un intendent, per a donar només alguns exemples emblemàtics dels canvis institucionals? L'article 4 del Decret de Nova Planta de Catalunya del 1716 deia: «Las causas de la Real Audiencia se substanciarán en lengua castellana», o sigui, l'espanyol esdevé la llengua de la justícia. El Rosselló, una vegada més precursor (capdavanter?), experimentà una mesura similar amb l'edicte de Lluís XIV del 2 d'abril de 1700, en què el rei Borbó explicava:

[...] depuis plus de quarante ans que NOUS possédons en pleine Souveraineté les Comtés & Vigeries de Roussillon & Conflans, qui nous ont été cédés avec une partie du Comté de Cerdagne, par le Traité de Paix des Pyrénées, les Procédures des Justices Subalternes desdits

Païs, les Délibérations des Magistrats des Villes, les Actes des Notaires & autres Actes publics, ont continué à y être couchés en Langue Catalane, par un usage que l'habitude seule a autorisé: Mais comme outre que cet usage répugne & est en quelque sorte contraire à Notre Autorité, à l'honneur de la Nation Française & même à l'inclinaison des Habitants desdits Païs, [...]. Nous avons jugé que [...] il était à propos d'ordonner qu'à l'avenir toutes les Procédures & les Actes publics qui se feront dans lesdits Païs, seront couchés en Langue Française [...]. Défendons à tous Avocats, Procureurs, Greffiers, Notaires & autres, de ne se plus servir pour cet effet de la Langue Catalane, & aux Juges et Magistrats de la souffrir, ni de prononcer leurs Jugements ou Délibérations qu'en Langue Française [...].

Una anticipació del que el seu nét Felip V imposarà una mica més tard al Principat? Com és ben sabut, el règim municipal dels consols catalans fou suprimit per la Nova Planta per substituir-lo per un règim de tipus castellà. Al Rosselló, en canvi, la insaculació dels càrrecs municipals es mantingué fins a la Revolució Francesa. Fou, doncs, el sistema català, vigent més temps a la Catalunya del Nord? Doncs sí, l'annexió de 1659 no qüestionà teòricament les institucions municipals rosselloneses, però no podem pas aturar-nos en aquelles aparences, ja que la realitat fou prou diferent. Molt poc de temps després del Tractat dels Pirineus, Lluís XIV féu presidir el Consell General de Perpinyà al seu representant, i cada vegada més la monarquia anava controlant els noms dels insaculats, limità la creació de burgesos honrats (dos cada any, només) i reservà la insaculació als seus súbdits, excloent-ne els «espanyols». La creació dels oficis venals de *maires* (alcaldes) el 1692 per tal de substituir, o marginar, els consols fou una etapa important de transformació de les municipalitats. Al segle XVIII, les viles rosselloneses, i Perpinyà en especial, van viure al ritme de la caòtica —i contradictòria— política municipal de la monarquia francesa, és a dir, la introducció seguida, pocs anys després, de la supressió, abans d'una nova creació i d'una altra supressió, dels càrrecs municipals venals. No podem entrar en els detalls de totes les mesures, però els canvis van ser bastant nombrosos: 1692, 1714, 1722, 1724, 1733, 1737, 1764-1766, 1768 i 1778. A més, les finances municipals foren sotmeses a la monarquia per l'intermediari de l'intendent i, a partir de 1766, aquest elaborava ell mateix el pressupost de Perpinyà que els consols o els càrrecs municipals havien d'aplicar sense cap llibertat.

En el moment de l'annexió de 1659, Lluís XIV havia promès que respectaria els privilegis rossellonesos, entre ells, el dret, encara que de manera una mica «fosca».⁴ Però per edicte reial de 1679, l'ensenyament

del dret francès fou introduït a la Universitat de Perpinyà. A més, aquest dret s'ensenyava en francès, el que feia del seu professor també un professor de llengua francesa... I això fou aconseguit abans dels decrets de Nova Planta i de la creació de la Universitat de Cervera...

També, en l'àmbit de la justícia, un estudi recent⁵ ensenya com Lluís XIV va conservar el sistema català de nominació triennal dels jutges reials. Però, malgrat una estabilitat aparent, l'evolució fou molt diferent, ja que, a poc a poc, els jutges van trobar mitjans propis, en particular un que es deia *la survivance* (la futura), per a transformar un càrrec triennal en càrrec hereditari, cosa que féu desaparèixer, finalment, tots els trien-nis. D'aquesta manera, per exemple, la família Sicart va acaparar a partir de 1700 el càrrec de veguer de la Cerdanya durant tot el segle XVIII. I tot això sense cap canvi institucional o legal.

Finalment, sense Nova Planta, el camí seguit a la Catalunya del Nord no era gaire diferent del de la resta de Catalunya amb, malgrat tot, una diferència essencial i fonamental: els vincles i les solidaritats institucionals amb el Principat s'havien esquarterat, com havia passat a la resta de la part nord de Catalunya entre l'Aran i el Comenge, per exemple, o fins i tot entre les dues Cerdanyes.

3. LES CONSEQÜÈNCIES DE LA GUERRA I DE LA PAU SOBRE LES RELACIONS TRANSPIRINENQUES A LES TERRES DEL NORD DE CATALUNYA: UNES FITES DINS D'UNA EVOLUCIÓ GENERAL

La Guerra de Successió d'Espanya va tenir conseqüències durables sobre les relacions a les fronteres nord de Catalunya, car va introduir canvis importants pel que fa al respecte dels privilegis de les poblacions locals. Al juliol de 1703, l'administració reial francesa volia prohibir el comerç dels blats de Gascunya cap a la Vall d'Aran, però el pas comercial fou mantingut obert gràcies a la intervenció de l'intendent de Montalbà, Gaspard-François Legendre. Aquest administrador, molt conegedor de la realitat de les muntanyes a Comenge, Coserans i al comtat de Foix, sabia que el comerç era una activitat econòmica molt important per als fronterers que en vivien. Així, els habitants podien quedar-se a les muntanyes, assegurant la defensa de la zona i, al mateix temps, el que guanyaven gràcies al comerç transfronterer els permetia de pagar els impostos a una monarquia que en necessitava. Però, d'altra banda, el perill era que els aranesos subministressin als

logne française, París, Librairie Générale de Droit et de Jurisprudence, 1987, en especial p. 67-87.

5. Agnès BLANC, *Les nominations des juges royaux en Roussillon (1660-1789)*, Perpinyà, El Trabucaire, 2013.

4. Aquesta qüestió és discutida per Louis ASSIER-ANDRIEU, *Le peuple et la loi: Anthropologie historique des droits paysans en Cata-*

exèrcits de l'arxiduc muls que compraven a les fires nord-pirinenques, en especial a les de Sant Simó i Sant Judes (28 d'octubre) de Luishon i de Sant Martí (11 de novembre) de Sent Beath. En 1708, l'intendent Legendre va tornar a prohibir el comerç transfronterer, però quan s'apropava la data de la fira de Luishon de l'octubre de 1709, acceptà que es tornés a obrir per raó dels interessos econòmics de les poblacions locals. La Guerra de Successió posa de manifest la feblesa dels tractats i privilegis que regien les relacions comercials transpirinenques, i més enllà les relacions «polítiques» entre les valls que es donaven, fins ara, el poder d'ajornar les guerres monàrquiques que no reconeixien. El context d'una guerra, durant la qual els Borbó tenien els trons de França i d'Espanya mentre que el Principat de Catalunya havia apostat pels Àustria, no el feia favorable al respecte dels privilegis de les poblacions pirinenques.

Nogensmenys, el comerç no era pas totalment romput el 1709 i 1710, quan la gent del Comtat de Foix va vendre 18.000 moltons als «espanyols» a través de la Vall d'Aran.⁶ Tampoc, l'any 1710, la guerra no va impedir que els aranesos i catalans anessin a les fires de Sent Beath, Sent Guironç i Luishon. Així, el 1710, un filipista denunciava que Sent Beath fos una plataforma d'abastament de les tropes de l'arxiduc i, el gener de 1711, l'intendent féu detenir un mercader de Sent Beath que feia comerç de bestiar amb les tropes de l'arxiduc en nom d'una xarxa més àmplia on hi havia banquers de Tolosa de Llenguadoc, mercaders aranesos i comengesos. Al març de 1711, l'intendent havia demanat que es prohibís el comerç no sols amb els aranesos, sinó també amb els benasquesos i «autres sujets rebelles». La decisió s'amplificava amb la posta de soldats destinats a verificar-ne l'aplicació. Podem considerar que la utilització d'aquesta arma econòmica fou eficaç, ja que uns sis mesos després Benasc (16 de setembre) i la Vall d'Aran (12 d'octubre) queien en mans dels Borbó.

Tornà «normal» la situació després de la pau de 1713 i després de 1714? Al parer nostre, la Guerra de Successió d'Espanya va introduir un canvi important en les relacions al nord de Catalunya. Continuant un moviment iniciat durant les guerres de la segona meitat del segle XVII, va permetre un millor coneixement —i control— dels territoris fronterers per part dels militars, dels administradors i, a través d'aquests, dels estats, i una millor definició i un millor control de la frontera política fins a formar una frontera-línia. La cartografia militar va traduir aquests canvis i els va accelerar. Les suspensions dels privilegis comercials de les valls pirinenques i la introducció, sigui on

sigui, de nous drets sobre el tràfic de mercaderies assenyalen que la intromissió dels poders monàrquics es feia cada vegada més forta. Les habituds preses durant la guerra deixaran rastres. Per exemple, l'any 1740, el rei de França encara no havia confirmat els privilegis duaners dels aranesos, cosa que els obligà a pagar drets comercials més elevats contraris a aquests privilegis. Uns anys més tard, quan encara el rei francès no els havia reconegut els privilegis, els cònsols de Sent Beath crearen una nova imposició (el pontatge), un atac més contra els antics privilegis aranesos. Hem de preguntar-nos per què els comengesos de Sent Beath —igual que a l'oest els bearnesos d'Ossau— imposaren nous drets que dificultaven el comerç a les respectives zones?

S'ha de dir que, tot i que al segle XVIII el comerç transpirinenc encara era segurament important, ja no representava una necessitat vital i, a poc a poc, els nord-pirinenques del regne de França es van girar cap a la plana i al mercat interior francès. D'altra banda, el cas aranès ensenya bé l'evolució general, com ho va demostrar Maria Àngels Sanllehy,⁷ que explica que, mentre que al segle XVII els grans procedien del nord, al XVIII procedien del sud i el fenomen s'accentuarà al segle XIX i encara més al XX. Al nord dels Pirineus, el segle XVIII fou el de les construccions de carreteres noves que van modificar totalment les condicions de la circulació dels homes i de les mercaderies, ja que van modificar les condicions del comerç. Amb la intenció de «desenclavar» les valls per part de les autoritats monàrquiques franceses, aquesta nova xarxa de carreteres va orientar els intercanvis comercials de tota la part nord dels Pirineus sùbdita del rei de França cap al mercat francès. A més a més, cal tenir en compte els efectes del «proteccionisme» espanyol, que tendia a la modernització de la producció interior i al desenvolupament del mercat interior. De la mateixa manera, les relacions comercials s'orientaven cap a les planes i a les grans ciutats, cosa que desvinculava les valls les unes de les altres.

Mentre que durant els segles XVI i XVII les valls pirinenques tenien moltes ganes de renovar els tractats que les unien, al segle XVIII tots els casos que van ser estudiats ensenyen que els vells tractats han caigut en desús i que els vincles entre els dos vessants s'han, a poc a poc, afluixat. És veritat que el context va canviar radicalment: va fer oblidar, l'absència de guerra, les antigues obligacions? Malgrat tot, hauríem pogut pensar que la pau hagués facilitat les relacions transpirinenques. Ans al contrari, les antigues solidaritats disminuïen cada vegada més. Hem parlat molt de les valls pirinenques, però s'observa el mateix entre el Rosselló i el

6. Núria SALES, *Senyors bandolers, miquelets i botiflers. Estudis sobre la Catalunya dels segles XVI al XVIII*, Barcelona, Empúries, 1984, p. 174-175.

7. Maria Àngels SANLLEHY I SABI, *Comunitats, veïns i arrendataris a la Val d'Aran (s. XVII-XVIII): Dels usos comunals a la dependència econòmica*, vol. 2, *El marc econòmic*, Tremp, Garsineu, 2007, p. 295.

Principat. Com ho va escriure Ramon Sala,⁸ la Guerra de Successió radicalitzà les opinions que els uns tenien dels altres. Per exemple, les tropes imperials del Principat foren presentades per les autoritats militars franceses del Rosselló com a colles de lladres i de robadors que, a més, només entraven al Rosselló per robar als habitants. L'ur presència no era pas benvinguda. La frontera donà una imatge molt negativa, des del Rosselló, dels veïns del Principat. La guerra que tornà als Pirineus entre 1718 i 1721 i la pesta de Marsella (1720-1721), que necessità la instal·lació d'un cordó sanitari sobre tota la frontera política, tingueren un paper en aquest sentit. Els catalans del Principat que es refugiaren al Rosselló el 1720 no foren gens ben acceptats. Segons Ramon Sala, «el patriotisme local i la frontera creen un fossat entre les dues Catalunyaes» que, ara, tindran destins diferents, fins i tot divergents, ambdues parts, malgrat tot, sota els Borbó. Si la frontera ja no és una frontera de guerra al segle XVIII, esdevé del tot mental... I, com diu Sebastià Fajal, que va estudiar la Guerra de Successió al Rosselló, «podem considerar la Guerra de Successió com una mena “d'accelerador d'integració” perquè obligà les poblacions nord-catalanes a triar».⁹

* * *

1659, 1714, Tractat dels Pirineus, Nova Planta, centralització, absolutisme, capità general, governador, intendants, Consell Sobirà, Reial Audiència, règim municipal, corregiments, província de Rosselló, construccions de fortificacions, etc. Finalment, són tantes les diferències entre el nord i el sud de Catalunya al segle XVIII? És, 1714, el començament d'una època

nova o el resultat d'un procés; és la causa o la conseqüència de canvis? La conseqüència d'una evolució de llarga durada però també el començament d'un temps diferent. De l'altre costat de la frontera de les Alberes i dels Pirineus, aquest procés no havia pas començat abans? No fou, d'una certa manera, el Rosselló, el terreny d'experimentació català, del que passarà després a tot Catalunya? En aquest sentit, sabien els exiliats catalans «francòfils» refugiats al Rosselló de 1659 (i abans), segurament «catalanistes» (si aquest mot significava alguna cosa a l'època), que llur antihispanisme i llur voluntat de veure una Catalunya sense Espanya, però a l'empara de França (per reprendre el títol d'un llibre d'Òscar Jané),¹⁰ també els faria còmplices, sinó factors i actors, de la francesització? Ramon Trobat i Vinyes, nascut a Barcelona, exiliat a Perpinyà, president del Consell Sobirà del Rosselló i intendent de la nova província, féu el primer discurs en francès al Consell Sobirà el 1676: com a anunciació de l'edicte de prohibició del català de 1700?

A la Vall d'Aran, cap Nova Planta tampoc teòricament, i tanmateix l'evolució dels poders indica uns canvis radicals, a partir del final de la guerra i durant el segle XVIII. Les llavors d'aquests canvis foren sembrades durant la Guerra dels Segadors, més concretament al moment de la victòria castellana de 1652, quan Felip IV hi recompensà els seus més fidels suports, és a dir, els més procastellans. Finalment, no conegueren aquests territoris del nord llur «Nova Planta»? En tot cas, sembla clar que la Guerra de Successió d'Espanya i la desfeta catalana de 1714 canviaren radicalment la situació als Pirineus.

8. Raymond SALA, *Dieu, le roi, les hommes: Perpignan et le Roussillon (1580-1830)*, Canet, El Trabucaire, 1996, p. 89-90.

9. Sebastià FAJAL I MERCADER, p. 578.

10. Òscar JANÉ CHECA, *Catalunya sense Espanya: Ramon Trobat: Ideologia i catalanitat a l'empara de França*, València i Barcelona, Afers, 2009.